

A ROMÁN NÉP VARÁZSKÖLTÉSZETE.

Két közlemény.

I. Bevezetés.

Olvasóm, e cím elolvasására képzeletében már előre látja a vén boszorka oláhnét, guggolni bűvös bögréje előtt, a mint fogatlan szájával érthetlen igéket mormol.

Ezt a következtetést teljes bátorsággal vonom le azért, mert a magyar közönség előtt az oláh varázslat egy-egy vén boszorka képében és öblös csuporka alakjában szerepelt eddig.

No és tudja még azt is, hogy a román nép nagyon babonás, tehát hogy a varázs hatalma alatt áll; hogy életének, úgy szólva, minden egyes mozzanatát a babonára fekteti. — Valahányszor efféléről, vagy jobban mondva, konkrét esetekről magunknak biztos tudomást szereztünk, mindannyiszor felkiáltunk: Népművelés jőjjön el a te országod! Ám jőjjön el! — Egyebekben a román babona érdekesnek nem találtatott.

Más népeknél a vizsgálók, az emberiség ősvallásának maradványait keresték fel és vélték feltalálni a babonában; a hitvallások összehasonlító böleselete fel is fedezte e tárgyban a népek érintkezési pontjait, — a román babonában azonban pusztán csak babonát szokás látni és mellette tovább haladni.

Összekutatnak barlangokat őseMBER csontok után s egy-egy kifejtett állat csontjaiban itt-ott felfedezik az ursus spelaeus földi maradványait, az utolsó porczikáig centiméterre teszik; vagy a megtalált kődarab három betűjéből az érdekeltek kiolvassák a rómaiak féltörténetét; egy-egy idétlen madár alakjából az egyiptomiak hitvallását biztos uton magyarázzák meg, hát ezt a maga rendén valónak tartjuk! hanem a román, tehát egy itt élő nép, az őskor mythossának alakjaitól hemzsegő balhite, az csak babona, (ezt pedig nem tartjuk helyesnek!) pedig mindannyi érdekes kő, drága emlék, a melyet meg

sem kell magyarázni, mert maga szól s mert maga áll elő s követel magának részt az ősidők történetéből, miveltségi állapotáiból.

Nabukodonozorról fel van jegyezve, hogy birodalmában az építéseknel minden egyes téglá darabba saját monogrammját nyomatta be. E király alkotmányai idővel rombadőltek, — azonban a romokból a népek új városokat építettek fel. — Az utókor régésze a városok falainak téglá darabjaiban felfedezte Nabukonak monogrammjait. —

A népek ősvallása eltűnt, de az anyag megmaradt. Ezen anyagból az utódok új, meg új vallásnak építették fel várait, melyeknek téglá darabjain ott vannak a monogrammok, a melyek biztos uton vezetnek az őskorba.

Nabuko monogrammjá meg van a román babonán is.

Mert a babona nem oláh találmány. Abból az általános világesőből, mely minden országra és minden népre lehullott, a román nép szintén kivette a maga részét; lehetséges azonban, hogy ő többet fogott fel belőle, mint más. Az a babona-szellő, mely világszerte barangolt, a román nép kedélyvilágát is meglegyintette. Következőleg babonáit onnan merítette ő is, a honnan a többi nép, így tehát e tekintetben rokon minden néppel, következőleg felette érdekes volna megismerni az összekötő kapcsot; megtudni, hogy ezen nép miként dolgozta fel a közös forrásból merített anyagot; látni a szellem önálló működését és összehasonlítani más népek hasonló szellem tevékenységével.

A babona babonát szül. Agyagból nem lehet aranykarpereczet csinálni; a kolera bacillus — ha ugyan van — nem fog prücsköt szaporítani, hanem kolera bacillust. A román nép abból az anyagból, a mely részébe jutott, nem csinálhatott számtani egyenleteket, hanem babonát szaporított, talán nagyobb mértékben, mint más, meglehet azért, mert képzelődő tehetsége élénkebb volt, lelkiülete jobb melegágyat nyújtott, mint másé s hajlama szerint inkább hajlott a csodálatos felé.

A román nép saját babonáiból adott más népeknek is, ám de kölcsönzött is új fajokat s azokat lelke világában könnyen meghonosította.

A népek ezen csere-beréje felette érdekes. Sokan igyekeztek ezen költözködést bizonyos törvények szerint határozni meg, de végre is rájöttek arra, hogy a babona úgy költözködik, mint a kinek

tulajdon háza nincs — ide-oda; elvándorol épen úgy, miként a járvány. Egy partra szálló beteg elégséges arra, hogy egy egész országban, vagy épen világrészben betegsége elterjedjen; Abissynia számára elégséges volt egy partra szálló görög, hogy az igézetben való hitet elterjessze. Néha minden közvetlen érintkezés nélkül, a népszellem egyformán termel Amerika ősvadonjaiban, mint Európában, vagy Afrika feketéi között.

Térjünk át azonban most annak megállapítására, hogy a román nép mit ért varázs alatt? Miként nevezi meg e fogalmat saját nyelvén? s miben áll ennek irodalma?

Az ember kezdettől fogva nem akarta beirmerni, hogy ő gyengébb volna a természetnél. Ellenséges elemeket fedezett fel, a melyekkel meg kellett küzdeni. — Hanem ezen küzdelemben az ember mégis gyengének bizonyult. Egyedüli fegyvere a hit volt, a vallás, a szó. Azért helyesen mondja Ipolyi Arnold¹⁾: A varázs nyilván az emberi öntudatban fogamzó vallásnak — legalsóbb foka. Az emberi ész a természet fölé emelkedni törekszik, hivatást érez magában a feletti uraságra. Ott a hol ezen tudat nem foglalt még helyet, ott csak ki nem fejlődött emberi tehetségről, vagy állati érzéki ösztönről s nem emberi életről lehet szó.

A varázs tehát a román népnél is egy vallás, egy hit az embernek a természet elleni harcában. E vallásnak, hitnek segítségével óhajt győzedelmeskedni a természet felett. Ezen őshitet összekapcsolta a keresztény vallással; a kettőt együtt szerepelteti ma, hogy erősebb legyen. Varázslati termékeiben a kereszténység szentei ép úgy mozognak, mint más pogány istenek, nem távozott el ezektől s nem mutat hűtlenséget azokhoz, mert mindkettőtől fél, s mert kettőnek nagyobb hatalmat tulajdonít mint egynek.

Inkább többet hinni, mint kevesebbet.

A varázslás fennállása a román népnél a több hitnek eredménye. Keresztényi hitelvek mellett hinni még az ősvallás hagyományait is — derekabb munka, mint egyoldalunak lenni.

Úgy tartja, hogy míg az ember istenhez jut, megeszik a szentek, azért folyamodik ő bajaiban más mesterségekhez is, melyeket őseitől örökölt s a melyek — az ő fogalmai szerint — közvetlenül

¹⁾ Magyar Mythologia. 1854. 391. lap.

megteremtik az általa óhajtott jót, avagy rosztat, inkább, mint az imádság a templom hajójában.

A görög szertartású keresztény egyházban szépen elért a román nép babonás őshite is; nem tudta az ezt kiírtani, nem is akarta; az egyház történetében ilyen harcra nem találunk sehol. De látjuk azt, hogy az egyház, habár akaratlanul, támogatta a babonát, vagy jobban mondva, annak jó melegágyul szolgált. Erről meggyőződünk majd később.

A román nép ezen fogalmat: *magia*, többféleképen fejezi ki nyelvében. Kifejezi e szóval *vrajă*, vagy *vrajiă*. Miklosich¹⁾ és Cihac²⁾ egyformán beismerik, hogy ez szláv elem a román nyelvben; a magyar varázsszal egyetemben származik az ó-szláv *vražati*-ból (horvátul *vraž*). A román tudományos akadémia szótára³⁾ azt mondja e szóról: Barbarisb orribil, care póte plăce numai filoslavior încarnati, azaz: Iszonyú barbarizmus, mely csak szlávbarátoknak tetszhetik. Ennek daczára e szó minden származékaival egyetemben, u. m. *vrajiere*, *vrajesce*, *vrajițore*, *vrajițor*, *vrajițură*, *vrajiț*, a román közéletben általános keletnek örvendnek.

Fărmăciă, *fărmec*, *fărmăcătură* stb. szintén kifejezi a varázslást, kuruzsolást; származik pedig e szócsalád a görög: *φάρμακία*-ból, vagy jobban mondva a latin: *pharmacum*, avagy *pharmaciából*, és alkalmazták tisztán a varázslásra, mivel a kuruzslók a varázs mesterségét rendszeren valamely gyógyfű, vagy gyógyszer alkalmazásával üzik. — A *fărmăca* annyit jelent mint *bűvölni*, *megkötni*, *megvarázsolni* valakit; *sum fărmăcat*, *meg* *gyógyok* *bűvölve*, *kötve*, *rontva*.

Boscónă, többesben *boscóne*, *bosconire*, *bosconitură* stb. (a görög *βόσωνα*-ból) *bűvészet*, *varázs*, *varázslás*, — szintén általánosan használtatik a román népnél. *Boscóne* szó alatt mindenféle varázslás, *bűvészkedés* értetik. A *bosconi*, annyit jelent, mint valamely varázs fogással *élni*, *varázsolni*, *bűvölni*, egyes *bűvös* *igék* *elmondása* mellett, valamely *gyógyszert*, *fűvet* *alkalmazni*; *valakit* *bűvészet* *útján* *megrontani* *akarni*. Ezen szó a varázs összes ágaira vonatkozik, miért a *magia* fogalmat legjobban fejezi ki.

¹⁾ Die slavischen Elemente im Magyarischen. II. kiadás. 124. lap.

²⁾ Dictionaire d'étym. élém. slaves stb. 464. lap.

³⁾ Laurian, Massim. Glossariu. 577. lap.

A nép a magia szót nem ismeri, sem valamely önalkotta szóra e tekintetben nem hivatkozhatik. Úgy a vrajă, mint a boscöne szó sokkal későbbi keletű; legrégebb a farmĕc, a mit bizonyít az a körülmény is, hogy a voronecki kodex-ben már előfordul.¹⁾

Habár a nyelv nem tud e tekintetben különböztetést tenni, a vrajă, tehát a varázs két legfőbb irányban érvényesül, mely jó és rossz; alkotó és rontó, tevőleges és nemleges irányban. E kettő körül csoportosul aztán minden babona, boszorkányság, kuruzslás, bűvészkedés, száz meg száz fogással, eszközzel és bűvös gyógyszerrel.

Hogyha valakit magunk iránt szerelemre akarunk gyulasztani, hogyha valakinek ellenségei vagyunk s annak testében vagy jószágában kárt óhajtunk csinálni, szóval hogyha valakiben bizonyos tulajdonságokat, érzéseket akarunk kelteni, vagyonában, egészségében kárt okozni; — ettől eltekintve, hogyha valaki például kincset akar találni, magának valamely előnyt akar biztosítani másnak megkárosítása nélkül, az mind ide vág, erre mind külön ige és fogás van s ez képezi a varázslás egyik főrészt.

Azonban ha valakit kuruzslással, gyógyszerekkel megrontottunk, szerelemre gyulasztottunk, kárt okoztunk neki vagyonában, tejét elvetjük tehenének stb. stb., akkor elővetetik a varázs másik neme, a megfelelő bűvös igékkel, szereivel, összes eszközeivel, hogy a baj eltávolíttassék. Tehát ily módon a baj eltávolítására iparkodunk.

E kettő együttvéve képezi aztán a románoknál az ars magicat, a bűvészet mesterségét.

Az egyik rész tehát, mint a rómaiak mondták s utánunk a román szóalkotók hirdetik: incantatio, megbűvölés, megigézés, a másik rész, ezen állapotot megrontja, eloszlatja, a bajt néha előlegesen is elhárítja.

Mikor a kuruzsolóné a varázs ezen nemeit alkalmazza, tehát mindkét esetben, énekelve vagy mormogva — bizonyos igéket mond; az így elmondott bűvös igéket, verset, a nép descântec-nek, a cselekményt magát descântare-nak nevezi, a latin decanto-ból, a mi annyit jelent, mint bűvös igéket, verset énekelve elmondani,

¹⁾ Sbiera Jon: Codicele Voroneşan. Csernovitz. 1885. — E kodexet másolatnak tartják. Az eredeti e 11—12-ik századból keletkezhetik. — A 6. lap 10. sorában: „ceiea ce făcea farmece“ — „azok, a kik bűvészzel foglalkoztak.“

a verset többször ismételni, azért, hogy annak hatalmánál fogva a kívánt jó vagy rossz előidéztessek.

Minden kuruzslás, bűvölés, varázslás ilyen descântec — kíséretében történik.

Ezen descântec, ráolvasás, varázsszó, átok, ének, vers együtt véve, képezik a román nép varázsköltészetét.

Felette terjedelmes és kimeríthetlen kincsbánya ez. Senki sem ismeri teljesen, mert e bányát senki sem kutatta még át. Csak épen a ki-kicsillámló drága kövek vannak kibányászva, vagy azok, melyek a legelső kéznyújtásra útba akadtak.

Szegény is a román irodalom ily gyűjteményekben! s ezt természetes, vagy jobban mondva, nevetséges okokra lehet visszavezetni.

Már 1867-ben egy bukovinai román lap ¹⁾ hirdette urbi et orbi, hogy a varázs költészetével egyáltalában nem kell foglalkozni, mert az szomorú olvasmányt nyújt a művelt embernek, a műveletlenre nézve pedig épen veszedelmes; aztán meg a román népet szerencsétlen oldalról mutatja be, a nélkül, hogy valami hasznot nyújtana. Szóval oly dolog ez, a melyet kerülni kell, miután úgy is fontosabb irodalmi termékekre volna a román irodalomnak szüksége. Továbbá az mondatik, hogy e költészet zavaros, a balhit, a vastag tudatlanság gyermeke, az emberi lélek megállatiasodása. Az ily irodalom ellen tiltakozni kell, mert népszerűvé teszi a babonát.

Papiu János, ²⁾ szamosújvári istenfélő román lelkész, egyik kiadott művében, szintén foglalkozik e kérdéssel és iszonyú halált, szégyenletes, rettentő büntetést tesz kilátásba mindazokra, kik a varázslás költészetének termékeit összegyűjtván, terjesztik.

Tessék a vallási és nemzetiségi kérdés rámérve a varázsköltészetre; — ilyen körülmények között, miként tudott volna az magyarozókra, gyűjtőkre szert tenni?

Hanem a varázsköltészetnek akadt pártfogója is.

Márián Flávián „Descântece“ czimű munkája előszavában igyekszik — e valóban vastag tudatlanságot, ezen farkas hályogot a szemérmes, vagy jobban mondva a felületes román írók szeméről

¹⁾ Lásd: Márián Flávián: Descântece. Szucsáva. 1886. Előszó. IX. és következő lapokon.

²⁾ Fennebbi munkában, XII. lapon.

lemetszeni. Kultur-történeti, nyelvészeti, mythosi szempontból kimutajta rendkívüli szolgálatait e költészetnek.

Szegény Márián! A kinek ilyen emberekkel, ilyen nézetekkel szemben kell küzdenie! hogy az általa annyira szeretett népet a maga igaz valóságában bemutathassa! —

Szerintünk azonban felesleges munkát csinál! Azok, a kik el akarják hitetni a világgal, hogy a román nép minden gyarlóságtól mentesen, tehát csillaggal homlokon, született — úgy sem fognak meghajolni Márián tekintélye és különben természetes felfogása előtt; azok pedig, a kik nem szenvednek ily agybántalmakban, elengedik Máriánnak az indokolást, a mentegetődzést.

A mi különös a dologban az, hogy Pápiu ur, midőn a kuruzslás költészetétől megóvni óhajtja a román művelt közönséget, midőn szégyenletes halált tesz kilátásba, — maga is kuruzslónak áll be, mert állítja, hogy olyant tud, a mi neki meg nem adatott; hisz az valóban nem a Pápiu ur, hanem az isten dolga, kit-kit milyen körülmények között szólít ki ez életből. — Más oldalról erősen megsérti a román művelt közönséget is, midőn felteszi róla, hogy annak az átkozott kuruzslásnak, babvetésnek hisz, s daczára felvilágosodottságának majd a vén asszonyokra bizza sorsát, jövőjét.

Ám üldöztessék a varázs a népnél, írtassék ki a babonás hit kebléből, mint valóban kártékony valami; — de hogy a tudomány bonczkés alá ne vegye, hogy meg ne vizsgálja a nép e nemű századok és ezredévek alkotásait, oly követelés, mely csak épen olyanoktól eredhet, a kik még most sem mentesek a babona hatalmától s erősen félnek, hogy tanulmányozás folytán abba visszaesnek.

1807-től fogva, midőn Görres „Die teutschen Volksbücher“ című munkájában a népirodalmat, a népszellem alkotásait, felemelte a porból, az egyes kincseket rendezte, osztályozta, sok kiváló férfiú szentelte életét, vagy életének nagy részét a népszellem ezen kincseinek megismertetésére. A németeknél Grimm Jakab¹⁾, a francziáknál Nisard²⁾, a magyaroknál Ipolyi Arnoldban³⁾ hivatott magyarázóra talált. Ezen férfiak, pedig az utóbbi

¹⁾ Deutsche Mythologie. Berlin. 1844. III. kötet.

²⁾ Histoire des livres populaires stb. Paris 1854.

³⁾ Magyar Mythologia. Pest. 1854.

püspök volt, az isten rettentő büntetésétől nem irtóztak, ellenkezőleg alapos munkájuk nemzetük tiszteletét, bámulatát vívta ki.

Vajjon a román tudományos akademiát is nyomta e balhit — hogy a román népszellem ezen alkotásait eddig figyelemre sem méltatta? Tudni nem lehet! Annyi azonban tény, hogy e tárgyat Márián Flávián vitte be az akademiába, midőn megbírálta Saulescu György e nemű hagyományait a nélkül, hogy a menykő beleütött volna a tetőzetbe, vagy a nélkül, hogy egyik-másik hallgató akademikusnak ennek következtében valami baja történt volna.

A létező gyűjteményeket és szétszort darabokat a következőkben soroljuk fel. —

Legderekabb munka e nemben *Márián Flávián* műve, a melyről fenntebb megemlékeztünk. 56 ráolvasó költeményt foglal magában, ezeknek egyes variációival s felette becses jegyzetekkel. E mű adott ösztönt nekem arra, hogy a román varázslás költészetét a magyar közönséggel megismertessem. Márián Flávián művét a román akadémia 500 frankkal segélyezte. Jobb a semminél. Önálló gyűjtemény e nemben nincs több.

Saulescu György, román író, hagyatékában akadtak egy gyűjteményre, melyet Márián Flávián vett volt bírálat alá 1883-ban. A román akadémia kiadványában, valamint Márián fennebbi gyűjteményében, napvilágot látott. Saulescu gyűjteménye nem megbízható.

Melhisedec, románi püspök, Porfirie remete 1839-ki kézírata után a „Revista pentru istoria“ 1884-ik évfolyamában hat ráolvasást közölt.

Alexandri Vazul *Poesii populare* (Bukarest, 1866) című gyűjteményében 5 ily költeményt ad, míg *Tocilescu* Gergely jeles történész a „Revista pentru istorie“ 1884-ik év folyamában, hármat.

Marianescu több ily nemű költeménnyel állott elő a Fámiliában. — E férfiu összes népkölteményeit igen nagy óvatossággal kell használnunk; ő nem nagy lelkiismerettel közli közönségével e nemű gyűjteményeit.

Burada Tódor „O călătorie in Dobrugia“ (Iassi, 1880. 269-277. l.) négy bővös imádságot közöl; — *Minescu* „Foia soc. Romanismului“-ban (Bukarest, 1870. I. évfolyam 95-96. l.) kettőt; *Berariu I.* az *Aurora*-ban (Csernovitz 1881. 57. l.) hármat; *Muntenescu* a *Familia*-ban (Budapest, 1874. 281. l., 1875. 63. l.) három darabot; *Michnea* ugyanott

(1872. 316. l.) egyet; Manguica (u. o. 1874. 511 l.) hármat. — A „Buciumul Rumân“-ban (Iassi, 1878. 135. és 175. s köv. lapokon) tizenhárom darabot; Theodorescu a „Columna lui Traian“-ban (Bukarest, 1875. l.) szintén annyit tesz közzé.

Márián Flávián a n.-szebeni Albina Carpațilorban kezdte volt meg e nemű közléseit, a melyek említett önálló kötetében újra szerepelnek.

A magyar irodalom román descântec-ot nem ismer.

Schmidt W. „Das Jahr und seine Tage in Meinung und Brauch der Rumänen Siebenbürgens (N.-Szeben, 1866. 35. l.) című művében hat román költeményt közöl.

Láthatjuk tehát, hogy csak a legújabb időben igyekeztek a románok között e téren mozogni. Régi román nyelvemlékekben, kodexekben a varázsköltészet kerülve van. Féltek vele foglalkozni. Még ördögűző imádság sem igen maradt fenn. A mohácsi kodex (1580—1620) tartotta fenn az utókor számára a legrégebb emléket. (Hasdeu: Cuvinte din bătreni. II. k. 261—268. lapokon).

Az ismertető munkák és dolgozatok száma még szerényebb.

Főfontossággal bír e nemben Hasdeu P. Bogdán: Cuvinte din bătreni (Bukarest, 1880, összesen 768 lap) című művének II. kötete, mely a román népirodalom írott és nem írott termékeivel bőven foglalkozik. E mű felette becses, s mind arra, a ki a román nép szellemvilágával foglalkozik, nélkülözhetetlenül szükséges. Kár, hogy a varázsköltészetet csak alig-alig érinti.

Dr. Gaster M. „Literatura populară rumână (Bukarest, 1863. 406—429 lapokon) című munkájában ismerteti a ráolvasási költészetet. Ugyancsak ezen írotól bírjuk „Apocriifele in literatura rumână“ (Bukarest, 1884) című munkát is, mely e tárgyat érinti.

Theodorescu Demeter „Incercări critice“ (Bukarest, 1874) című műve e nemben szintén fontossággal bír. Sainean Lázár „Jelele“ (Bukarest, 1886) önálló kötete megismertet minket azon levegőbeli szellemekkel, melyek az emberekben, állatokban rosszat okoznak, mi által varázslásra, ráolvasásra adnak okot. Ezen szellemek a ráolvasásokban nyíltan mint bajt, rosszat okozók, említetnek fel, sőt egy ráolvasás nyíltan ellenük szól. (De Măestre, Marián gyűjt. 327. lapon.)

Apróbb közlemények jelentek még e tárgyban; azonban elég legyen ez a varázsköltészet irodalmáról.

II. A ráolvasás eredete.

A román nép varázsköltészete egyes ráolvasások, bűvös szavak és imádságokban nyilatkozik. Mindezek nem a jelenkor szüleményei. Mióta az ember gondolkodni képes, rabja a kuruzslásnak. Messze benyúlik ez az őskorba.

Az első ember bölcsőjének melegében megszületett a babona is, de az az öntudat is, hogy ő különb minden többi teremtsénel; különb pedig gondolkodó tehetségénél, a szó-nál fogva, mely gondolatainak értelmes alakot ad. Gondolatai nem voltak világosak; az egyes tárgyakról, a természeti erőkről alkotott fogalmak nem voltak valódiak; nem tudott kibontakozni az okok és okozatok tömkelegéből, melyeket körülötte a természet napról-napra felmutatott; nem tudott indokolni; látott, de az okát kifürkészni képes nem volt — így megszületett a balhit, a babona.

Nem akarok mélyen e tárgyba beleereszkedni, a román ráolvasások eredetét kutatom csupán, mi végből némely dolgokat el nem mellőzhetek.

Az ember bölcsőjében, ott van tehát a halhit, mely nem egyéb, mint vastag tudatlanság, az első embernyom műveltségi fokozata; de ott van a szó hatalmában való hit is. Az első embernyom, mint említém, különbnek tartotta magát minden többi állatnál; a természet urául toltta fel magát gondolkodó tehetségénél s a kimondott szó hatalmánál fogva, mely gondolatának érthető alakot adott. Így a feléje közeledő veszedelmes állatra rákiáltott s az menekült az ember elől; hasonlóan tett a nap és hold fogyatkozáskor — s a veszély elmúlt; így csináltak később a géták, sok más nép, — csinálják ma is Afrika vadjai. Ez a körülmény azon balhitet keltette fel az ember lelkében, hogy a szónak ereje van, melynek engedelmeskedik a természet, és annak élő lényei. A babona a szó hatalmában való hittel ott van már az ember bölcsőjében.

A jóról és a roszról az első embernyom, a történelem előtti időben, magának fogalmat tudott alkotni már. A vihar, az árvíz rombolt; az ember beteg lett, fájdalmakat érzett; — avagy kitisztult a láthatár, mosolygott a nap, áldásos eső hullott le az eltikkadt földre; az ember meggyógyult; örömökbe részesült, ime tehát az egyik

oldalon azon emberek fogalmai szerinti jó és a másik oldalon a rossz. Mi vagy ki hozza és viszi el mindezeket? Titkos erők mozgatják a felhőt, tartják fenn a világrendet s az emberiségnek ezen munka által okoznak jót avagy rosszat. Azon erő, mely a jót eredményezi, mindenesetre különbözik attól mely a rosszat okozza; így támadt a jó és rossz erőben, hatalomban, szellemben való hit s az abból folyó tisztelet vagy félelem, mely mindössze bár milyen alakban nyilvánul, végeredményében csak a jó és a rossz megkülönböztetésének tudatán alapszik. A jót az ember óhajtja, kéri, így született meg a kérés, az imádság; a rossztól irtózva, magunktól azt eltávolítani, távol tartani igyekszünk; ezen rossz erő elleni küzdelmében szintén a szó hatalmához nyúlt az első ember nyom — kimondott igéssel parancsolt; vagy ismét kérésre fogta a dolgot, imádkozott, így támadt a sok babonás szó, eskü, átok, imádság, ráolvasás, melyek útján a rosszat magától eltávolítani, elparancsolni igyekezett.

Majd erőt alkalmazott erő ellen. A természet elleni küzdelemben testében többet szenvedett az első ember nyom, mint a mai. Ő nem tudott védekezni eléggé. Az első laput, mely kezéiggyében akadt, rátette sebére, hogy ne lássa azt. És a seb begyógyult. Már az ember bölcsőjében felismertetett a természet egyes tárgyaiban az erő, mely egyik-másik irányban hatni, az emberre nézve pedig jót, rosszat képes eredményezni. A növényvilág egyes tárgyaiban felfedeztetet a gyógyerő. Ezen gyógyerőt hathatósabbá tette a szó hatalmában való hit.

Egyes erő erő ellen; szellem szellem ellen bizonyos szavak kíséretében indíttatik harcra. A gyógyfű bizonyos szavak kíséretében alkalmaztatik, hogy hathatósabb legyen. Mind oly kezdetleges, egymásból folyó dolgok, hogy az emberiség, ha százszor születnék, százszor hasonlóan cselekednék és nem másképen.

Vehetjük a népek hitregéit rendre, hasonló felfogásra akadunk mindenütt.

Az indusok hitregéje szerint Maja, öreg anyja minden dolognak, nem csak, hanem a jövővilágnak, költészetnek múzsája, a szerelemnek és az álnokságnak istenasszonya. Láthatólag Maja többféle jelentőséggel bír. Ezen többféle jelentőség fogalmát fejezi ki a szó mágia, és így mint többféle jelentőségű fogalom jó forgalomba. A mágusok őshazája Media, Perzsia és a szomszéd országok.

Ezen mágiának alaptétele az, hogy az ember isteni, tehát magasabb származású lény s mint ilyen hivatva van, a külső természetesen uralkodni. De mi által? Az élő szónak erejénél fogva.

A mágusok a szó hatalmában való hitet már bizonyos tökélyre vitték. Leghatalmasabb fegyverük a kimondott szó, az imádság volt. Az Essaneusok az új felkelő csillagzatot imádsággal fogadták.

Idővel kifejlődött egy alsóbb rendű mágia, mely a megtartó és a pusztító erők után kutatott. Minden természeti erő magához vonza a vele rokon erőket. E hit az időjóslás, a varázs, a jövendölés ezer babonáját teremtette meg. Az erők kutatása közben, egyes dolgok természeti tulajdonságaihoz folyamodtak s igyekeztek azok által a megfelelő erőket vonzani, vagy eltaszítani, eltávolítani. Mágusnék már egyes növények hatásához folyamodtak, hogy szerelmet gerjeszsenek a szívben.

A mágusok papok és orvosok voltak. Gyógyítottak egyes dolgokkal s a szónak hatalmával. A varázslás fejlesztette az orvosi tudományt, a varázs kutatott a gyógyerők után; együtt jártak ezek mindig, egyszerre születtek s azóta karöltve haladtak a mai napig.

Ime az indusok hitregéjében a babona, a szó hatalmában való hit, az imádság, a jó és rosznak megkülönböztetése.

Mózesnek a világ teremtéséről szóló könyvében ott látjuk az isten és ördög fogalmában való hitet; az istenét, a ki világot teremt emberrel; a sátánét, a ki e felséges munkát alapjában megsemmisíteni törekszik.

Ott van már a szó hatalma: „Legyen világosság!” és lett világosság. Ezen „Legyen világosság!”-ra vonatkozik Szent János evangélistának (I. 1. r. 1. v.) mondása, hogy: „Kezdetben vala az ige és az ige Istennél vala, és az Isten ige vala!” mert mielőtt lett volna valami Ige hallatszott, melynek elhangzása után, lett világosság!

Azután mondá az Isten: „Teremtsünk embert a mi ábrázunkra és hasonlatosságunkra és uralkodjék a tengernek halain, az égen repdeső madarakon“ stb. Az ember tehát isteni lény, a természet ura, melynek kormányzásában leghatalmasabb fegyvere, eszköze a szó, az ige, az értelem.

Az emberiség a roszak elleni harcában, az erők kutatásában,

egymás ellen való felbőszítésében, és alkalmazásában más és más eredményre jutott.

Kiágaznak a népcsaládok, vándorlások következnek be, megépesül a föld, s a kiágazott népek tovább és tovább kutatva, új meg új eredményekre jutnak, a melyek egymástól látszólagosan elütők, — alapjuk azonban egy, a jó és rossz szellemben, a titkos természeti erőkben, az ember isteni származásában s az igének hatalmában való hit. A nyert anyagot minden nép külön-külön dolgozta fel; a műveltség hatalmas tényezőként működik közre; a kereszténységben a legfőbb jó és rossz, az isten és ördög fogalmában nyeri tökélyét; a szó hatalmában való hit pedig a Miatyánkban, a keresztény imádságban kulminál, mely megadja a mindennapi jót és megszabadítja az emberiséget a gonosztól.

Minél magasabb műveltségi fokot értek el a népek, az imádság annál határozottabb, tökélyesebb alakot nyert. A mágusok helyébe más papok léptek, a kik, mint a mágusok, egyuttal gyógyítással is foglalkoztak; a kereszténység hirdetői, az apostolok, el nem tértek ez útról, hirdetik az isten igéjének, imádságnak hatalmát és gyógyítanak.

A kuruzslás, a babona bölcsője, mint az emberiség bölcsője, a Kelet, melynek civilizációját ma is a miszticizmus jellemzi, hol ma is nagyban foglalkoznak a titokzatos természet feletti dolgokkal. Ott születik meg minden hitvallás; ott születik az emberiség Megváltója, a kereszténység; de onnan jó minden kuruzslás, minden babona, a varázslás számtalan neme. — Mindkét irányban hivatott erők munkálkodtak, itt felkent papok, ott varázslók, boszorkányok. Néhol a vallás és a varázs képviselőjét egy személyben nyeri; ehhez járul még a gyógyszerek alkalmazása is, tehát nem csak pap, varázsló, de egyuttal orvos is, — mindenütt ott van azonban az ige, áldás, imádság vagy átok alakjában.

Mindennek meg van a maga fejlődése, története.

A kimondott szó, a rosznak fogalma, a népek hitében tovább és tovább fejlődik. Józsue már Izrael fiainak szemei előtt ezeket mondja: „Nap Gibeonban állj meg és hold az Ajalon völgyében!” (Józsue könyve 10. r. 12. v.) És megáll a nap és a hold, míg boszúját állá Izrael nemzetisége az ő ellenségein. A szó hatalmával, az igaz hit erős tudatában, csodát tesz.

Végig huzódik a sátánban való hit is a zsidók egész történetén; valahányszor rossz érte Izraelt, mindannyiszor abban a körülményben kereste az indokot, hogy Isten elfordult az ő népétől, mert vétkezett. Mindannyiszor „Sátán támada Izrael ellen“ (Kronikák könyve I. 2. r. 1. v.) tehát a rossz támadt fel, mert Izrael a rossznak szolgálatába állott.

Az Új-Testámentom az ördögről bőven emlékezik meg.

„ . . . a ti ellenségtek az ördög, ki mint az ordító oroszlán széjjel jár, keresvén kit elnyeljen.“ (Péter I. 5. r. 8. v.)

Krisztus urunk az ördögtől kísértetik (Máté 4. r., Márk 1. r.); kiűzi az ördögöket, mondván: „Menjetek el! Azok pedig kimenvén, menének a disznóknak a seregébe. (Máté 8. 32.) Száradott kezű ördöngöst gyógyít; (Máté 12. 10.); egy legió ördögöt űz ki. (Márk 5. 13.)“ Az apostolok hasonlóan cselekesznek.

„Beteg-e valaki köztetek? Hivassa az egyházi szolgálkat és imádkozzanak érette, megkenvén azt olajjal az Úrnak nevében. És a hitből származott imádság megtartja a beteget és felsegéli őtet az Úr“ (Jakab levele 5, 14—15 r.).

Keresztény fogalmak szerint is a hitből származott imádságnak hatalma van, mely gyógyít.

A zsidók történetében az igaz hit, a babonás hittől, a varázslástól mindig el volt különítve.

Saul azt mondja az ő szolgáljának: „Keressetek nekem oly asszonyi állatot, kiben jövendőmondó lélek legyen.“

„ . . . És monda neki az asszonyi állat: Ime te jól tudod, mit cselekedett Saul, ki a jövendőmondókat és varázslókat eltörlötte a földről“. . . (Sámuel I. k. 28. v. 7—9.)

„ . . . Kezdték vala pedig a zsidók közül valami lézengő ördögűzők az Úr Jézusnak neve által, a gonosz lelkeket kiűzni, azokból, a kikben volnának, ezt mondván: Kényszerítünk titeket a Jézus által, kit Pál prédikál!“

„Felelvén pedig a gonosz lélek: a Jézust ismerem, Pált is tudom, ti pedig kicsodák vagytok?“ (Apostolok esel. 19. r. 13—15. v.)

Hanem a babona, a varázs, a kimondott szóban, gonosz erőiben való hit mindenütt ott van, vagy a népek vallásával egyesülten, vagy külön válva, de szorosán egymásmellett. Úgy tűnik fel a dolog, mintha a vallás abból származott, abból fejlődött volna ki,

a műveltség, az értelem felvilágosodása fejlesztette ezt, s a tudatlanság megtartotta azt.

A római papok kuruzslók is, a kik gyógyítással is foglalkoznak. Hatalmas fegyverük a kimondott szó, az imádság. Ott vannak Róma hitregéjében a gonosz lelkek, a daemonok. Istenekhez imádságokkal fordulnak: „Te istennő Pales! szelidítsd meg számunkra a forrásokat, azoknak istennőit s az isteneket, kik berkeinkben elszéledve járnak, né engedd, hogy meglássuk a Driadákat, sem Dianna fürdőjét, sem Faunt, a mint a mezőn nyugszik. Kergesd el messze tőlünk a betegségeket, hogy az emberek és a nyájak egészségesek legyenek!” stb. (Ovidius F. L. IV. 747—775.) — A *lustratio pagorum* alkalmával, hasonlóan Cereshez imádságokat intéztek. Catonál (De re rust. 160) az igézés elleni ráolvasásra akadunk, a mi egyúttal a kifíczamodásra is alkalmas. „*Incipe cantare: Motos, Vaeta, Daries, Dardaries, Astartaries, Dissunapiter!*” melyről Ipolyi Arnold (Századok 1872. 7. lap) úgy vélekedik, hogy imádság, a *latiumi* vagy *sabini* istenségek feledett neveire való hivatkozás, szerintünk valóságos ráolvasás.

Nem érintjük a császárság alatti sokféle babonát, bűvészetét, varázst és varázsszereket, sem az egyiptomiak utólérhetlen kuruzslásait.

Nincs különben a görögöknél sem. (Lásd Hirschfeld: *De incantamentis et devictionibus amatoriis apud Graecos Romanosque*. Regimonti, 1863.) Benne van a gonosz szellemekről és a szó hatalmában való hit. Ott vannak a jósdák, a bűbájosok, Orpheus állatokat bűvölt, Amphion Iyrája megindítja a sziklákat. Aristoteles a halhatatlanokat istenekre és daemonokra osztja.

Krisztus idejében a népmonda már számos daemonokról emlékezik meg, kiket varázsszavakkal és gyógyfűvel igyekeztek az emberből kiűzni.

A görögök a szemmelverés (tehát igézés) ellen bűvös szavakkal védekeztek.

Teognis a rodusiak ünnepeiről írt munkájában említi, hogy Rhodus szigetén, de egyáltalában Görögországban szeptember havában a fecske imádságát, énekét, szokták elénekelni, melynek megalkotását a hét görög bölcsnek egyikének, mások annak leányának, tulajdonítanak. Ezt ma is éneklük. „Megjött már, megjött már a fecske és vele a szép idő és vele a jó idő! Szép fehér, szép tiszta a begye és háta, mint korom fekete. Szórj szét mi közöttünk édes bogyót tárházadból,

mely annyira gazdag, és adj nekünk kis csuporba bort és egy deberkét tele turóval; de adj kenyeret és rizst is s pompás pogácsát tojásból.“ stb.

A rómaiak előtti időkben Dacziában, le a Balkánban lakott népek, dákok, görögök, trákok stb. istenei egyúttal bűvészek is voltak. Pythagoras, Zomolxis, Dekeneus, kik azután isten számba mentek, köztudat szerint varázslók voltak, a nép főpapjai, a kik bűvös mester-ségüket Egyiptomban tanulták.

Dioskorides (K. u. II. század elején született), orvos Claudius alatt, mintegy 40 növény dák nevét hagyta hátra az utókorra, melyeknek gyógyhatását azon korban ismerték s bizonyára alkalmazták is a bűvészek, mint orvosok. Dioskorides könyvének (*Περὶ ἰατρικῆς Ἰλτρῆς*) ma már egész irodalma van. A mint Servius (Aen. VI, 661, és Suidas Fragm. hist. graec. IV. k. 374) feljegyzi, a dákok bűvös italokkal éltek, s a királyok a varázslókhoz folyamodtak, hogy a népben az isteni félelmet fenntarthassák.

Az eddig csak általánosságban elmondottakból megtudjuk, hogy az ember a legrégebb időktől fogva a roszt ellen szóval és szerekkel küzdött. Ezen igéknek bűvös erejében való hit sokféle babonát szült. Így született az amulet (talizmán) is, mely különféle állat, ember testrész alakokat, bizonyos csillagzatok alatt öntött rejtelmes jegyekkel ellátott s majd érmekké, majd gyűrűkké, kar- és nyakkötőkké és fejékségekké idomított fémdarabokat, vagy értelem nélküli szavakat, mondatokat, szellemek neveit, istenek, emberek és állatok képeit tartalmazó papír és pergament szeleteket jelent. Megóv ez betegségtől, varázs hatalmától, minden bajtól. — Ismerték ezt az ó-korban is; Egyiptomban a scarabaeus bogár alakjában nyilatkozik. Talizmánokat bűvös igék kíséretében csináltak. Szentírási mondatok kezdőbetűiből csináltak A gla, Abracalan stb. féle érthetetlen szavakat s azokat amulettek alakjában használták a zsidók. Az ima-szój sem volt más, mint amulet. Isten nevét például, mely csodatevő volt, csak a főpap vette ajkára, esztendőnként egyszer. Ez 22-, majd 42 szóból állott, melyhez a Cabala hozzáadott még 30-at és lett 72. Minden névből egy-egy talizmán lesz, mindenféle baj és betegség ellen.

Különösen a hideglelés ellen szerepelt sokféle bűvös szó. Az Abracadabra, Egág, Megág, Tegág, Sator, Arepo, Tenet, Opera, Rotas féle szavak, bűvös összetétele, vagy felírása foghagyma czikkre. Bűvös szó, talizmán az Abraxas is, mely szó a gnostikusok szerint

a világ összes szellemei elnevezésére szolgált. Nem egyéb, mint csodás alakkal bíró kövecs, lánczon hordoztatott a nyak körül, néhol gyűrűbe foglalták. De hát ezeknek nincs számuk.

Ilyen bűvész ereklyék, egyes szóval, képpel, mondattal ellátva, már a legrégebb időkben előfordulnak.

A keresztény egyház szent ereklyéket ismer, a melyek minden oltárban ott vannak. A kereszténység első századaiban keresztényeink bűvös ereklyéje „IHTHYS“ szó volt, mely a Ies. Hrist. Theou Hios Soter kezdőbetűiből lett összeállítva, s tulajdonképeni értelme hal.

Lehetetlenség meghatározni tehát, hogy a babona, a varázs, mely időben, mely népnél lépett fel először. Ez az egész világ tulajdona. A legrégebb időktől fogva vannak bűbajosok, minden népnél, a kik bűvös szavak kíséretében és gyógyfűvekkel üzik mesterségöket. Mindazoknak eredete ott van az emberiség bölcsőjében.

III. Ördögűzés.

A román varázsköltészet tulajdonképeni termékét, a mai ráolvasást — *descântec* — a gyógyítás és ördögűzés teremti meg.

Említettük, hogy a kereszténység megalapítója Jézus Krisztus gyógyít és ördögöket űz. Hasonlóan cselekednek az apostolok is. „Lőn pedig az, hogy a Publius atyja hideglelés és vérhas miatt igen nehezen feküdnek, kihez Pál bemenvén, minek utánna könyörgött volna, kezeit arra vetvén, meggyógyítá azt.“ (Apost. csel. 28, 8.) — Péter a sántának mondá: „A Názáretbeli Jézus Krisztusnak nevében mondom, kelj fel és járj!“ (U. o. 3, 6.) Majd meggyógyítja a guttaütött Eneast.

„Nagy dolgokat cselekszik vala pedig az isten Pálnak kezei által. Annyira, hogy betegekhez is vinnék, az ő testéből neki csak keszkenőjét és korszovátját és azok meggyógyulnának az ő betegségekéből és a gonosz lelkek kimenének belőlük.“ (Apost. csel. 19, 11—12.)

Már a kereszténység is hiszi, hogy a betegség a gonosz lélektől származik az emberi testbe, honnan szent igék ráolvasásával, istenbe vetett hittel is ki lehet űzni; hiszi, hogy némely betegség tulajdonképen ördögi megszállás, melyet Jézus Krisztus nevével s a tömjén

füstjével meg lehet szüntetni, — sőt hiszi azt is, hogy ördögösök vannak. Pál megvakítja Páfusban az ördögös Elinást; a Jézus nevével működő „lézengő ördögűzők“-re rátámadt a gonosz lélek és „hatalmat vőn rajtuk annyira, hogy mezítelen és sebben szaladnának ki a házból. Erre sokan azok közül, a kik ördögi mesterséget gyakoroltak vala, az ő könyveiket előhozván, mindeneknek láttokra megégetik vala, mely könyveknek árokat megszámlálván, találák ötvenezer pénznek.“ (Apost. csel. 19. r. 16, 19 v.)

A régi keresztény egyházban az ördögűzést (exorcismus), a keresztiséggel hozták kapcsolatba, miről a 255-ki kárthagói egyházi gyülekezet is tanúskodik. Minden megkeresztelendőt úgy tekintettek, mintha születésétől fogva már ördögi hatalom alatt állana, a Sátánnak tehát ellene kellett mondani. A csecsemőre háromszor ráleheltek és nyállal illették. Ma is benne van a keresztelési formulában: „Ellene mondasz az ördögnek?“ Felelet: „Ellene!“

Egyes szentekhez bizonyos betegségek ellen szokás fordulni. Szent Balázs vértanú (február 3-án) a torokfájás ellen közbenjáró. Szentelt gyertyával érinti a pap hívének torkát és mondja: „Szent Balázs közbenjárásával mentsen meg téged Isten a torokfájástól.“ — Katalinhoz a fogfájás ellen szokás folyamodni, és így tovább; mindez bizonyos igék elmondása mellett történik. Keletkeznek tehát bizonyos imádságok, bizonyos betegségek, bajok ellen és bizonyos szent személyekhez intézve. Így támad szent Sisinius — József — legendája, vagy inkább descântec-ja a harmadik századból, mely szerint ő az ördögöt megkínozza s ettől kicsikarja a hideglelés neveit. Bogomil e legendát tovább úzi-fűzi, s tulajdonképen e legendában bírja eredetét a román ráolvasás.¹⁾

Azon körülményből, hogy a hideglelést a vízivásból gondolta megkapni a román nép, azt következtette, hogy az ördög a vízben van, s elnevezte vízbeli ördögnek (dracul din apă); vagy azon helyet, a honnan ő bajt kapott, az ördögtől megszállottnak hitte; tehát bizonyos igékkel ezen ördög ellen fordult, miután betegségét attól kapta. Természetes, hogy az ördög ellen a szenteket hívta segítségül, a kik hatalmasabbak, mert az isten a legnagyobb hatalom mindenek felett.

¹⁾ Hasdeu : Cuvinte din bătreii. II. k. 717. 175. lapokon.

Hogy a román népnél az ördög oly nagy szerepet játszik, annak tulajdonítható, mert az ördög-kultusz fészke tulajdonképen a Balkán.

Itt támadt a manicheismusból egy szekta, a bogomilismus, mely egész Európa népének hitvilágára hatással volt. Bogomil a 10-ik században élt.¹⁾ Tanai szerint Istennek két fia volt Satanail és Mihály archangyal. Az első fellázadt s lett Sátán, minek következtében a föld és természet alakult. Ég és föld között az ember képezte a kapcsolatot. Következik az emberért való küzdelem. Krisztus — Mihály archangyal — a földre jő, s az ördögöt meggyőzi, ámde ennek csel-szövénye őt a keresztfára viszi. — A bogomilok csak a Miatyánkot fogadták el, bőjtöltek; csináltak maguknak ők imádságokat. Minden egyház egy tanítóból és 12 tanítványból állott, s mindent megvetettek, a mi a testnek tetszett. Majd mindenik apostol akart lenni, az ördögökkel itt is, ott is összeütközésbe jöttek, az ördögök ellen számos imádság keletkezik, betegségek ellen sok ráolvasás; e munkában élénk részt vettek a bizánczi írók, a kik mindenféle legendát hoztak forgalomba; így született meg a sokféle utazás a mennybe, a pokolba; a sok imádság betegségek ellen; szóval az apokrif-irodalom megszámlálhatatlan terméke.

Hiában küzdött azok ellen az egyház. Mikor a bogomilok a kereszténységbe beleolvadtak, magukkal vitték egész hitvilágukat, könyveiket. Egész Európa hitvilágát megváltoztatta ez. Később még a papok sem tudták melyik könyv van eltiltva s melyik nincs. Így látjuk a román papokat, minő Gergely is, Mohácsról eltiltott könyveket terjeszteni.

A román nép a bolgárokkal s a Balkán szláv népeivel egyetemben egy sorsnak örvendett. Őt érinté először a bogomilismus, meghódította s annak rabja ma is. Egyházi szertartásai között meg volt az ördögüzés — tehát gyakorolta azt. Kolostorokban buta kalugerek ördögökkel küzdöttek, ördögök elleni imádságokon törték tehát fejöket.

Egész Európában hatalmasan lép fel Bogomillal az ördög alakja, úgy annyira, hogy Franciaországban a tizenhatodik században mintegy háromezer ördögöset égetnek meg.

¹⁾ Zygadenos: *Naratio de Bogomilis*. Gieseler kiadása, Göttinga. 1842. — Hasdeu: *Cărțile poporane*. 252 lap.

Az ördögök száma milliárdra nő; a tömjén füstje nem elegendő azok kiűzésére, miért orvosok ördögűzési recipéket irnak.¹⁾ Nem csak üzik, de idézik is az ördögöt, bizonyos igékkel, bizonyos szerrekkkel. Mindenki ellene védekezik, mindenki tőle ovakodik.

Bornemissza Péter, a ki pedig Lutheránus lelkész, idézett művében (667 lap) hirdeti, hogy az „ördögök is születnek és meghalnak, de az ő életjük hosszabb, mert ki 300 esztendőt, ki tovább él.“ „Lakóhelyük (668 lap) a pokol mélységes feneke, de kiszalasztatnak sokszor és laknak fejünk felett, hol a madarak repülnek, mint a szunyogok repülnek.“ Ezen író szerint az ördög ott van az emberi érzékekben, a látásban (755 l.) szaglásban stb. az „illetés“-ben „a sátán sok képen vétkeztet ebben is, hogy szemeddel hunyorgass, lábaddal más lábát tapogasd“ stb. Aztán vannak, „kik (649. lap) teljességgel ördögnek adták magukat, mint az éjjeljárók, bájósok, ezek sokat szenvednek az ördögök miatt, mert mint a török kinozza a maga szolgálait, az ördög is végre mindazokat elveszti, a kik neki szolgálnak.“ Az ördögök „angyal, kis gyermek képébe csodát tesznek, szép tanácsot adnak stb.“

Mindezek általánosan — Európaszerte — elfogadott nézetek voltak. A román nép hasonló módon gondolkozott. Boszorkányait ő is üldözte és félt tőlük. Az ördögről nála is különféle nézetek támadtak. Eredetéről, hatalmáról, lakóhelyéről különféle fogalmak keletkeztek.

A román nép uszott az áramlattal. Kolostorokban, iskolákban, templomokban külön fejezetek jutottak az ördögről való tanításoknak. 1799 évből Giugescu kancellár kézírata maradt fenn, mely ma már a román tudományos akadémia birtokában van s benne a következő Pentru draci című oktatás:²⁾

Tanító: Mi módon esett ki isten kegyelméből az a csapat, melyről említést tettél, hogy ördöggé lett?

¹⁾ E tekintetben bő anyagot nyújt Richet Károly: Az ördögösök hajdan és napjainkban című műve. Fordította Erdélyi Béla. N.-Várad 1880. Továbbá: Discours et Histories des spectes, visions stb. Páris 1605. Nem különben: Bornemissza Péter: Predikációk nagy sok csudálatos kísértetekről. Sempte 1578. Egyetlen teljes példány a budapesti egyetemi könyvtárban. A megbüvölt világ Amsterdam 1694.

²⁾ Gaster: Lit. pop. rumână. Bukárest 1883. 264 lapon.

Tanítvány: Lucifer, a ki feje volt azon csapatnak, mert Isten kegyelme folytán fényben uszott, felfuvalkodott s székét az ég csillagaira akará helyezni, úgy a mint isten teszi. Ezen góg a pokol sötétségébe taszította őt, egész csapatával, a hol ördögök lettek, azaz fényesekből sötétek.

Tanító: Mely napon estek le?

Tanítvány: Szereda napon!

Tanító: Minden ördög a pokolban lakik, avagy volnának más helyeken is?

Tanítvány: Ördög van a levegőben, a földön, a tengeren, a havasok között, a föld mélységeiben, barlangjaiban, hasadékaiban, az erdőkben, pusztaságokban, vizekben, az egész földkerekségén, az egész világon.

Tanító: Miként neveztetik az ördög más neven?

Tanítvány: Neveztetik sokféleképen, sárkánynak, kigyónak, méregnek, ravasz oroszlánnak, ragadozó farkasnak, gyilkosnak, hazugság atyjának stb. stb.

Tanító: Mi az ördög kötelessége?

Tanítvány: Rosszat cselekedni, az embereket rosz cselekedetre buzdítani.

Egy 1809-ki román kéziratból vesszük ki a következőket:¹⁾

Kérdés: Mi van az egen — Ceriu — felül?

Felelet: Viz! Hát azon felül? Tűz. Hát azon is felül? Az Isten széke áll, melyen az istenség ül. Hát még fennebb? Világosság.

Kérdés: Hány angyal áll Isten széke körül? Fel. 12 millió, a hatodik, hetedik és nyolczadik csapatban számuk nincs.

Hát az egen mi van? levegő és felhő.

Mi van a föld alatt? Viz. A viz alatt? Sötétség. A sötétség alatt? Tűz. A tűz alatt? Ott van a pokol; azon alól a tartar, mely feneketlennek mondatik.

Hány arasznyi távolban van az ég a földtől? 30.200 istenarasznyira, egy isteni arasz ezer emberi araszt tesz ki. — Hát a föld mélye mily távolban van? Ezer arasznyira.

Hány angyali csapat van az égben? Tíz. Egy csapatban volt 12,000 angyal, azonban egy csapat lehullott s megfeketedett, ördög lett és így most már 9 maradt.

¹⁾ Gaster idézett műve 265—266 lapján.

Hogy mi van a pokolban? A menyországban? Számos kolinda, égben és pokolban való több rendbeli utazás részletesen elmondja; sőt mi több, a pokol közigazgatási szervezetről is alapos ismertetést terjesztenek.

A román papok nem győzték üzni az ördögöt, igével, tömjénnel, ráolvasással; egyes betegségek ellen szintén papok léptek fel. E mesterséget átvette aztán a nép s az általa csinált igékkal és kigondolt szerekkel hasonlóan bánt el. Künn a nép a saját felfogása, a templomban a pap saját törvényei szerint járt el. Ez is, az is szentekkel küzdött az ördögök ellen; csak hogy a nép az ördögök hatalmát is igénybe vette s használta a jó ellen, tehát nem csak üzte, hanem idézte is az ördögöt.

Ez támasztatta, ez fejlesztette a mai román ráolvasást, megtartván ősi hitéből némely dolgokat, miket szerencsésen összeolvasztott új hitvallásának alakjaival és tételeivel.

A görög egyház zsinatai üldözték a népnél e mesterséget; egyházi törvények (Pravila bisericescă 125, 132 old.) eltiltották a népet a ráolvasásoktól, azonban mind hiában; a nép állandóan ragaszkodott tudományához, balhitéhez. A Gyula-Fehérvártt 1675-ben megtartott román egyházi zsinat hasonlólag tiltóan lép fel.

A román ember félelme az ördögtől nagy. Neve: drac, diavol, sătană, mely szónak eredete ismeretes. Talán egy nép sem tartja jobban e közmondást: „Nem jó az ördögöt falra festeni“, mint a román. Hogy az ördög hírét ne vegye, miszerint ő róla van szó, nevét a román ember így kerülgeti: el, (ő), cel rosiu (a veres); cel cornurat (a szarvakkal bíró); negru (a fekete); stb. Ha pedig kiejti valahogy nevét a száján, rögtön utána teszi: „cruce de aur în casă (arany kereszt a házban); nu se pomenescă pe alci (hire se jöjjön erre felé), így az ördög nem jelenik meg.¹⁾

Hazánkban egy időn túl, különösen a protestáns fejedelmek alatt, a román papok az ördögök elleni küzdelme, ördögűzése, nem volt megengedve.

Rákóczi György 1643. október 10-én a gyulafehérvári román püspököt megerősítő oklevelében a papok ördögűzési czeremoniáit betiltja, s mindenféle babonáskodást megbüntetni ígér.

¹⁾ Rom. tud. ak. Analesei 1883. II. Ser. VII. köt. II. oszt. Marián Flávián jelentése Saulescu Gy. hagyatékáról.

Hiában volt törvénybe igtatva, hogy az „oláh papok ne afuriszáljanak“, mert az oláh papok, habár titkon, az ördögöket mégis üzték s hasonlóan cselekedett a nép is.

Magyarok, szászok és székelyek egyformán igénybe vették az oláh papok szolgálatát e téren.

Baritz György említi egyik levelében¹⁾ a következőket:

1837-ben N.-Szébenben országgyűlés van. Popovics Klement g. keleti lelkész ellen feladás történt, hogy sok szászból ördögöket űz ki. Moga László, nagy-szebeni g. keleti püspök, maga elé idézi a bepanaszolt lelkészt és mondja neki:

„Ládd bünös lélek, mily nagy bajba jutottál ördögeiddel?“

A szegény pap irást adott, hogy tőle Belzebub minden ördöge megszállhatja a szászokat, mert ő többé egyet sem űz ki belőlük.

Ezen irást Moga felterjesztette a guberniumhoz, felolvasták a 12 tagú (3 szászszal) tanácsban s derűltég között irattárra helyezték.

A szászok tömegesen keresték fel a román lelkészeket, a kik még utolsó kenettel is ellátták őket másvilági útjokra s mindenféle imádságban részesítették.

„De hát miért nem folyamodtok ti a szász papokhoz? kérdé az egyik.

„Azért — felelé a szász — mert a mi papunknak nincs a mi kell.“

„S az?“

„Neki nincs keresztje, a melylyel megijessze az ördögöt; füstje, a mivel kikergesse és imádsága, a melylyel futásra indítsa!“

Következő közleményünkben a betegségek nemével, az alkalmazott gyógyszerekkel, s a varázs költészet termékeivel fogunk foglalkozni, összehasonlítva a finn és magyar hasonló termékekkel.

MOLDOVÁN GERGELY.

¹⁾ Hasdeu: Cuvinte din bătreni. II. köt. 172 lap.